

HET LEVEN VAN DE MODERNE AFGHAANSE VROUWEN IS RADICAAL VERANDERD SINDS DE TERREUR VAN DE TALIBAN. LEREN, STUDEREN, WERKEN, UITGAAN, HET MAG NIET MEER. VROUWEN ZIJN NIET HILT OPENBAAR LEVEN VERSTOTEN EN MOGEN SLECHTS ZWAAR GESLUIERD DE STRAAT OP. SASKIA KUNST WILDE MET EIGEN OGEN HET ONRECHT ZIEN EN TROK, GESLUIERD, ZES WEKEN DOOR AFGHANISTAN. 'IK WILDE HUN VERHALEN. HOREN EN OPSCHRIJVEN.'

Afghanistan. De natuurpracht - grillige bergen, uitgestrekte hoogvlaktes, bonte

papavervelden - weegt niet op tegen de ravage van twintig jaar burgeroorlog. Kapotgeschoten steden, stromen vluchtelingen, armoe en ziekte vormen het recente beeld. En de Taliban: fundamentalistische strijders die steeds meer gebied veroveren en met terreur een strenge naleving van de Koran afdwingen. Een politiek die het het leven van de moderne Afghaanse vrouwen radicaal veranderde. Zwaar gesluierd schuifelen ze nu langs het oorlogspuin: zwarte schimmen zonder stem, uit het openbare leven verstoten.

Wat bezielt een jonge Nederlandse om door zo'n land te reizen? 'Ongeloof,' antwoordt antropologe Saskia Kunst (34), die er zes weken rondtrok. 'Wat daar gebeurde vond ik zo onacceptabel dat ik het moeilijk kon geloven. De helft van de bevolking is afgesloten van het normale leven. Leren, studeren, werken, uitgaan, het mag niet. Ik wilde zelf zien wat dat met een land doet. Bovendien was alles wat ik over Afghaanse vrouwen las eendimensionaal: ze zijn slachtoffers, onderdrukt en onmachtig. Als we ze zo blijven zien laten we ze meer in de kou dan ze al staan. Ik wilde hun verhalen. Horen en opschrijven.'

Ik zal zijn als as heet het boek waarin ze verslag doet van met daarover een jurk met lange mouwen. En de *chador*. Een sjaal die je haar, je borsten en als het kan ook je billen bedekt. Maar mijn gezicht was zichtbaar. Voor buitenlandse vrouwen is de *burqa*, de zwarte overgooier met een haakwerkje voor de ogen, niet verplicht. Afghaanse vrouwen putten daar troost uit: het doet ons goed om een vrouwengezicht op straat te zien, zeiden ze.'

Klein verzet

Het land bleek een vat vol tegenstrijdigheden. En dat vond Saskia avontuurlijker dan het oorlogsgevaar of de mijnenvelden waar ze doorheen reed. 'Ontmoetingen met buitenlanders zijn uit den boze,' vertelt ze, 'toch werd ik overal gastvrij ontvangen. Vrouwen namen me in hun armen, zaten aan me, giechelden van plezier. Ze hebben amper te eten, maar mij trakteerden ze op lekkernijen als warme melk en koekjes. Soms had ik een tolk nodig, maar velen spraken Engels. De gesprekken

haar reis. De titel verwijst naar een *landai* - bij vrouwen geliefde gedichten die de Taliban als heidens verboden hebben. 'Ik ben niemand, ik ben niemand,' declameert een Afghaanse, 'en wordt het vuur aangestoken, dan zal ik zijn als as.' Om de vrouwen die ze sprak voor 'het vuur' te beschermen, heeft de schrijfster alle namen gefingeerd. Ook zijn er locaties en omstandigheden in het vage gelaten.

Dat verantwoordelijkheidsgevoel is nog steeds aanwezig als ik, tijdens ons gesprek bij haar Amsterdamse uitgever, naar de condities van haar reis vraag. Toeristenvisa bestaan niet. Journalisten krijgen een Taliban-escorte mee. Alleen hulporganisaties kunnen een kruiwagen zijn. Hoe kwam zij het land in? Saskia: 'Met hulp van vrienden die er wonen. Maar ik heb afgesproken dat ik het fijne ervan niet vertel. Laten we het daarop houden: ik ben niet naar binnen gesmokkeld, ik was er onder auspiciën van hulpverleners.'

Ze reisde voornamelijk per auto, in het vrouwengeeelte achterin. Van de buitenwereld afgesloten door geblindeerde ramen, van de mannelijke chauffeur door een gordijn. Saskia: 'Uiteraard droeg ik de voorgeschreven dracht: de *salwar kameez*, een wijde broek

Toch zien veel Afghanen ook een lichtpuntje wat de Taliban betreft. Ze hebben voor een relatieve rust in het land gezorgd. Juist in het leven van de vrouw. Begrijpelijk, vindt Saskia, als je bedenkt wat daar gebeurd is sinds de Russische bezetter zich in 1989 terugtrok. Ze vat samen: 'De Mujahidin, het religieuze verzet tegen de communisten, viel uiteen. In fracties die tegen elkaar gingen strijden om de macht. Hun oorlog heeft het land verwoest. Slachtpartijen, plunderingen, verkrachtingen en ontvoeringen van vrouwen. Tot de Taliban in 1994 opkwamen met als voornaamste doel: vrede. In de zeven provincies die ze inmiddels controleren zijn de wapens van de straat. En wordt er streng op gelet dat vrouwen, mits ze zich aan de regels houden, niet worden lastiggevallen. Velen zien de *burqa* dan ook als een garantie voor veiligheid. Ze vinden het best om die te dragen, als ze maar in leven blijven. Ze zijn gewoon oorlogsmoe.'

Maar niet levensmoe. En dat levert frustraties op, want

VOOR BUITENLANDSE VROUWEN IS DE
ZWARTE OVERGOOIER MET EEN
HAAKWERKJE VOOR DE OGEN
AFGHANSE VROUWEN
PUTTEN DAAR TROOST UIT:

waren vertrouwelijk, toch kon iemand zomaar dichtslaan. Dan was de angst bijna tastbaar: we willen je iets geven, maar niet te veel.' Wat wel of niet mag was niet altijd duidelijk. In de hoofdstad Kabul kreeg een vrouw die haar *burqa* even opzij deed om aan een ijsje te lik-

scholen en universiteiten zijn gesloten, de economie ligt plat, de werkloosheid is enorm en het schaarse is onbetaalbaar. Toch is er hoop, vertelt bijna iedereen. Oudere vrouwen dromen van een veilige toekomst voor hun kinderen, jonge vrouwen fantaseren over verliefdheden

ken, een klap met een geweer. Maar op het platteland heeft Saskia op straat thee zitten drinken met 'onbedekte' vrouwen en mannen bij elkaar. Een scheikundige vertelde dat ze haar 'onvrouwelijk' vak niet mag beoefenen, terwijl een vrouw van wie bekend was dat ze illegale abortussen regelde, ongedeerd bleef. Saskia: 'Die willekeur waarmee de Taliban straft vond ik het meest angstaanjagend. Maar zelf was ik niet echt bang voor ze. Ik herkende de jongens meteen: tulbanden, lange baarden, kalasjnikovs en altijd een witte vlag. Het zijn niet allemaal beulen. En ze zitten ook niet op dezelfde lijn. Vooral de leden van de religieuze politie Amr Bel Maruf doen alles wat ze willen. Ze kunnen vriendelijk zijn, maar als je de verkeerde tref je zelfs als buitenlandse moeilijkheden krijgen als je geen *burqa* draagt. Het is me niet overkomen, ik was supervoorzichtig. Betrapte me er zelfs op dat ik me 'bloot' voelde. Toen begreep ik hoe terreur werkt: je bent zo bang, dat je alles doet om niet op te vallen.'

Gelegenheidsseks

Hoe de Afghaanse man hierover denkt werd niet duidelijk tijdens de reis. Saskia zocht voornamelijk vrouwen op, in hun aparte vertrekken. En de weinige mannen die ze sprak durfden hun hart niet uit te storten. Uit hoffelijkheid, maar ook uit angst. Terwijl ook zij slachtoffers zijn. Velen zijn oorlogsinvaliden of raakten verminkt door een landmijn. Als ze daardoor niet kunnen werken, leven ze in bittere armoede: hun echtgenotes mogen, tenzij ze verpleegster of vroedvrouw zijn, de kost niet verdienen. Saskia: 'Sommige mannen klaagden dat hun dochters niet mochten leren. Anderen gaven toe moeite te hebben met de nieuwe kledingvoorschriften, want die zijn er ook voor mannen. Zo is iedereen met een korte baard verdacht: slechts lange slierten zijn het bewijs van vroomheid. Westerse kleding is ook verboden. Zelfs in Kabul heb ik niemand in een spijkerbroek gezien. In de hoofdstad worden de zeden het strengst bewaakt.'

en een goed huwelijk: met een man die van ze houdt en voor ze kan zorgen.

Saskia: 'Er moeten betere tijden komen, houdt men dapper vol. Tot dan vindt iedereen troost in daden van klein verzet. De enige manier om iets van het 'oude leven' vast te houden. Ze halen de antenne van het dak, maar laten de televisie in de huiskamer staan. En hopen dat de Taliban niet invalt. In sommige huizen wordt stiekem onderwijs gegeven aan kinderen uit de buurt. Als de *burqa* binnenshuis afgaat, komen zeer elegante *sahwar kameez* tevoorschijn. Ik heb ook jeans, hoge hakken en netkousen gezien. En elk restje lippenstift wordt gebruikt. Moeders laten hun dochters oude fotoalbums zien: kiekjes van vrouwen met suikerspinnen in korte glitterjurken, dansend met mannen in smokings met gouden stiksels.

Het kan ook anders, is de boodschap. Zo groeien er generaties vrouwen op die heimwee hebben naar een tijd die ze niet hebben gekend.'

vlak voor de bruiloft aan elkaar werden voorgesteld. Door onoplettendheid van hun ouders bleven ze alleen achter in een vertrek, met als resultaat een vluggertje. Bekentenissen die Saskia niet in haar boek opnam. 'Omdat ze in vertrokken verteld zijn,' verklaart ze. 'Ook vond ik die niet typerend voor de Afghaanse vrouw. Die heeft iets anders aan haar hoofd dan losbandigheid. Eren bij elkaar sprokkelen. Zorgen om zieke kinderen waarvoor ze geen medicijnen kan krijgen of betalen. Doorploeteren, zonder een moment voor zichzelf.'

Westerse lafheid

Ze herhaalt het keer op keer in haar boek: reizen door zo'n land en de mensen niets kunnen bieden dan aandacht, maakte haar ziek van onmacht. Vooral als ze moest uitleggen dat de kansen om in Nederland asiel te krijgen voor het merendeel van de Afghanen nihil zijn. 'Terwijl ik vind dat velen daar recht op hebben,' zegt ze. 'Maar ook de opvang

'MOEDERS LATEN HUN DOCHTERS
OUDE FOTOALBUMS ZIEN:

OOK ANDERS.

HET KAN

Haar verbazing was groot toen in Kabul een taxi-chauffeur voor Afghaanse begrippen frivool uit de hoek kwam. 'Hij zei heel langzaam: in Afghanistan zijn er héél móóie mannen!' scandeert ze hem na. 'Ik stond versteld van zijn lef. En antwoordde door te lachen. Inderdaad, Afghanen zijn mooi. Vurige ogen, vurige temperamenten. Mannen en vrouwen stralen trots en strijdvastheid uit. En ik vond ze hartstikke erotisch! In hun gebaren en blikken, al kwamen ze nauwelijks met elkaar in contact. Misschien juist daarom.'

Is het niet saai, die gescheiden werelden? vroeg ze een jonge, goed opgeleide inwoner van Kabul. Ze vertrouwde hem, omdat hij een van de weinige werkprojecten voor vrouwen begeleidde. Maar hij keek verlegen opzij. Saskia vroeg door. Over vriendschap dan maar. 'Zijn antwoord was dat mannen en vrouwen elkaar moesten vertrouwen in deze onzekere tijd,' zegt ze. 'Maar vriendschap vond hij niet mogelijk. Omdat het altijd tot seks zou leiden. En dat mag alleen binnen het huwelijk.'

Niet per se, vernam ze van de weinige vrouwen die zonder schroom over intieme zaken praatten. Ze vertelden over geheime ontmoetingen, over smoesjes waardoor geliefden alsnog bij elkaar konden komen. Of over pure 'gelegenheidsseks'. Zoals bij de twee verloofden die pas

van mensen die binnenslands voor de gevechten vluchten kan beter. De voedselvoorraden raken op, de aandacht van het buitenland verzwakt, de weinige hulpverleners zitten met hun handen in het haar. Kleinschalige werkprojecten bereiken honderd, in het beste geval duizend weduwen. Maar wat hebben de miljoenen anderen eraan?

Van de machthebbers in Kabul valt niets te verwachten: de voornaamste zorg van de Taliban is niet de wederopbouw, maar het uitroeien van de Mujahidin. Is er dan geen ander, niet-religieus verzet? Saskia huivert. 'Dat speelt zich voornamelijk in het buitenland af,' zegt ze tenslotte. Daarna zwijgt ze zo lang, dat ik haar ervan verdenk er meer over te weten. Maar ze is mijn vraag voor: 'In het geheim. Niet voor niets. Daar laat ik het bij.'

Wel vertelt ze dat ze van niemand overwogen politieke analyses heeft gehoord. Daar zijn de Afghanen te murw voor na decennia van oorlog. Des te opvallender was de visie van een oude vrouw die Saskia op een dorpsfeest ontmoette. Ze vat de toestand in haar land treffend samen. In het boek heet ze Nuria en ze zegt: 'De wereld hangt erbij als een slappe penis. En net als bij alles in de natuur: als iets alleen maar hangt, valt het tenslotte naar beneden.'

tekst NAUSICAA MARBE

Ik zal zijn als us [Wereldbibliotheek, f. 24, 50]